

Att arbeta våldsförebyggande med skolan som nav

Praktiska exempel från fältet

This publication was funded by
the European Union's Rights,
Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)

”

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.

GYMNASIESKOLANS LÄROPLAN

Innehåll

4	Förord	9	Stärka samma förändringsidéer
5	Skolan som nav	12	Ungas delaktighet
5	Systematiskt arbete på skolorna	12	Involvera föräldrar
8	Fler aktörer kopplas in	13	Integrerade insatser
9	Lokala stadsdelsteam	14	Avslutning
9	Stödfunktioner i samverkan		

OM RAPPORTEN

Text: Sofie Kindahl, Anna Lindquist, Dennis Nyström och Sara Aarnivaara

Redaktör: Jens Klitgaard

Layout: Simon Graf

Färdigställd 2020

KONTAKT

MÄN
Hammarby Allé 93
120 63 Stockholm

info@mfj.se

08-17 82 00

www.män.se

This publication was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020)

The content of this publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Förord

Arbetet med En kommun fri från våld är en del av projektet Livscykeln som finansieras av EU:s Rights, Equality and Citizenship Programme 2014-2020. I Livscykeln arbetar vi med långsiktigt våldsförebyggande arbete genom hela livet, bland annat i form av våldsförebyggande insatser i grund- och gymnasieskolan och genom att engagera pappor för ett jämställt föräldraskap. Vi bygger vidare på tidigare erfarenheter av att stötta systematiskt, våldsförebyggande arbete i främst kommuner och implementering av våldspreventiva program. Genom åren har vi arbetat med ett antal kommuner och stadsdelar över hela landet, och har därför samlat på oss goda erfarenheter och exempel på hur arbetet kan läggas upp och utvecklas.

I den här inspirationsskriften presenterar vi några av de lärdomar vi har gjort under projektets gång tillsammans med våra samarbetspartners. Vi tittar särskilt på hur skolan har varit ett viktigt nav i det våldsförebyggande arbetet, och hur insatser har utvecklats utifrån lokala förutsättningar. Vår förhoppning är att denna skrift ska bidra till ett ökat intresse för våldsförebyggande arbete ur ett livscykelperspektiv.

Skolan som nav

Under de senaste tio åren har MÄN jobbat för att utveckla det genusförändrande och våldsförebyggande arbetet i Sverige. Sedan 2018 har finansiering från EU (inom ramen för projektet Livscykeln) möjliggjort en betydande uppskalning av detta arbete. Centralt i arbetet har varit att engagera ett helt närsamhälle i det preventiva arbetet, och där har kommunerna varit en given samverkanspart. I tidigare projekt har vi undersökt hur en hel kommun kan gå samman för att förebygga våld bland barn och unga. Trots många olika valmöjligheter, har skolan till slut blivit det centrala navet för kommunernas arbete.

Skolan är den plats där majoriteten av alla barn och unga befinner sig, och är därför ofta den givna utgångspunkten för att kunna bedriva universella och primärpreventiva insatser. Utifrån ett interventionsperspektiv är skolan också ett av få ställen i samhället där det finns gruppansamlingar som är någorlunda kontinuerliga över tid. Skolan har även ett tydligt uppdrag att motverka stereotypa könsmönster, främja jämställdhet och säkerställa att alla barn har rätt till en utbildning fri från diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Det konkreta och systematiska arbetet i skolorna med MVP-programmet, Agera tillsammans (AT) och Machofabriken har därför kommit att bli det centrala navet i kommunernas arbete. Genom handledning, erfarenhetsutbyten i olika nätverk (för kommuner och MVP-utbildade, samt utvärderingar av insatserna, har skolans roll blivit extra tydlig.

MVP och AT-programmet täcker in tre av Världshälsoorganisationens evidensbaserade strategier för att förebygga våld: att utveckla livskunskap hos barn och ungdomar, främja jämställdhet, och att förändra de kulturella och sociala normer som stödjer våld.

Programmen bygger även på tre mycket tydliga förändringsidéer som både är lätta att kommunicera och som kan appliceras på en mängd olika verksamheter. De tre förändringsidéerna är att 1) öka medvetenheten och kunskapen om våld; 2) utmana stereotypa genusnormer och 3) uppmuntra unga att agera som aktiva åskådare.

Systematiskt arbete på skolorna

Arbetet påbörjades på en till två skolor per kommun, och har sedan successivt spridits till såväl fler skolor som till helt nya arenor, till exempel fritids- och ungdomsgårdar, bibliotek och öppna mötesplatser. Elever på mellanstadie-, högstadie- och gymnasieskolor har fått ta del av systematiska insatser under ett helt läsår. Insatserna har omfattat mellan 7-20 lektionstimmar (14 timmar i genomsnitt). Genom reflektion och dialog syftar Agera tillsammans och MVP-programmet till att öka medvetenheten om våld och begränsande normer. Med utgångspunkt i scenarioövningar tränas elever och personal i hur de kan agera mot våld och kränkningar i sin vardag. Insatserna har utvärderats av Skolverket under perioden 2015-2017, och redan efter ett läsår gick det på många skolor att se mätbara effekter. MVP utvärderas en andra omgång av Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2019-2021. Det finns också utvärderingsenkäter kopplade till programmen som skolor själva kan använda sig av. Underlagen visar att medvetenheten om våld ökar och acceptansen för kränkande beteenden minskar. Det våldsförebyggande arbetet på skolorna har "ägts" av dem själva, men har förutom stöd från oss på MÄN även samordnats av strateger utanför skolorna. Dessa har exempelvis varit samordnare för våld i nära relationer, preventionssamordnare, folkhälsostrateger eller trygghetssamordnare.

”

Vi har märkt en större lyhördhet för var gränserna går.

.....
**IFRAH HASSAN, PROGRAMANSVARIG
VÅLDSPREVENTION, ENHETEN FÖR FRITID OCH
TIDIGT SOCIALT ARBETE, HÄSSELBY-VÄLLINGBY
STADSDELSFÖRVALTNING.**

Vill du nämna något kort om hur ni har jobbat med våldsförebyggande arbete?

– Vi har jobbat mycket med att ta fram ett systematiskt arbete som kan fungera både över tid men också för olika enheter och aktörer. Vi har haft lika många aktörer från den civila sektorn som från kommunen, och därför har det blivit en bra balans. Det är så vi behöver jobba om vi vill nå visionen att alla boende ska mötas av samma budskap när det gäller våld och våldsprevention. Då behöver vi samla personer både från den civila sektorn och från kommunen.

Kan du ge exempel på några bra insatser som ni har gjort?

– Vi försöker jobba med det som redan funkar bra. Vi har exempelvis ett jättebra samarbete med Hyresgästföreningen som möter många unga. Det är en aktör som man kanske inte i första hand tänker sig jobbar med de här frågorna, eftersom de redan har många egna metoder. Men nu har de istället kunnat bygga ut sina metoder med det som vi har jobbat fram. Vi har också tagit fram ett material om våldspreventiv mötesteknik, så att vi även kan göra möten våldsfria. Vi behöver tänka utanför boxen kring vad som är våldsprevention och vilka vi samarbetar med.

Vilken är den viktigaste förändringen som ni har sett efter att ni påbörjade det våldpreventiva arbetet?

– Den största skillnaden är att vi har märkt att det finns en större lyhördhet för var gränserna går gällande våld. Vad är våld? Att man lär sig att ingripa även mot det lindriga våldet. De sakerna hänger så tätt ihop: vad är våld och vilket våld ska vi ingripa emot? Att vi nu har verktyg för att faktiskt kunna ingripa mot våldet, och att det då inte känns lika läskigt att göra det.

” Programmen bygger på tre mycket tydliga förändringsidéer; att öka medvetenheten och kunskapen om våld, att utmana stereotypa genusnormer, och att uppmuntra unga att agera som aktiva åskådare.

.....

Fler aktörer kopplas in

MVP-programmets förändringsidéer och budskap har blivit det begreppsmässiga paraplyet för det arbete som vi bedriver runt om i landet, framför allt i många kommunala sammanhang. De större kommunerna har ofta valt att driva arbetet stadsdelsnära med fokus på ett avgränsat pilotområde.

Målet har varit att få så många som möjligt av de aktörer som möter barn och unga att förmedla samma budskap. Arbetet börjar ofta med skolpersonal, för att sedan byggas på med exempelvis fritidsverksamheter, fältassistenter, idrottsföreningar, bostadsbolag och polis. Successivt har även arbete påbörjats med föräldrar och boende i de aktuella pilotområdena. Då vårt arbete drivs av ett livscykel-perspektiv har vi haft möjligheten att utveckla olika insatser för olika tidpunkter i livet, och försökt inspirera andra aktörer att anamma samma tankesätt.

Lokala stadsdelsteam

Ett sätt att stärka samverkan mellan skolan och andra yrkesgrupper har varit att bilda verksamhetsövergripande stadsdels- eller områdesteam. Dessa har sedan arbetat med MVP och Agera tillsammans på skolorna. Detta har möjliggjort för skolan att ”teama upp” med andra aktörer som gemensamt genomfört insatser på skolan. Att arbeta i verksamhetsövergripande ledarteam med MVP-lektioner på skolorna har varit ett sätt att stärka samverkan mellan skolan och andra aktörer i praktiken. Det har även varit ett konkret sätt för exempelvis poliser, fältassistenter, fritidsledare, ungdomsstrateger eller tjejjourspersonal att bygga relationer med unga. Då passen inte enbart letts av pedagoger som känt eleverna sedan tidigare, har en annan dynamik i klassrummet infunnit sig. Det har inneburit mer planering och samordning att arbeta med stadsdelsteam – men har samtidigt gett ett enormt mervärde då relationer mellan unga och vuxna i området har stärkts. Samverkansarbetet har även gett en ökad sammanhållning mellan olika yrkesgrupper och möjliggjort ett bredare våldspreventivt utvecklingsarbete utanför skolans värld.

I stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör i Stockholm drivs arbetet av skolan tillsammans med fritidsverksamheter, fältassistenter och polis i stadsdelen. Hör dem berätta om sitt arbete här.

Stödfunktioner i samverkan

När vi börjar prata om våld och kränkningar på ett strukturerat sätt i skolan, skapar vi även en möjlighet för unga med egna erfarenheter av våld att våga berätta om dem. Genom breda insatser riktade mot alla barn och unga skapar vi alltså möjligheten att tidigt upptäcka såna erfarenheter hos eleverna. I princip samtliga kommuner vi arbetat med kan vittna om hur samtalen i klassrummet lett till att unga efteråt söker stöd för sådant de varit med om. Därmed täcker vi även in Världshälsoorganisationens strategi om att ”identifiera våldsutsatta samt tillhandahålla vård och stödprogram”. Det behöver därför alltid finnas information om vilka stödin-satser som finns lokalt på skolan och i kommunen, samt rutiner för att fånga upp de personer som söker stöd. Detta arbete kan innebära att antalet orosanmälningar till Socialtjänsten ökar – något kommunerna måste vara beredda på.

Även skolornas elevhälsoteam, kommunernas ungdomsmottagningar och de lokala kvinno- och tjejjourerna är nyckelaktörer i arbetet med att erbjuda

stöd till unga med våldserfarenheter. De har därför ofta bjudits in till skolorna för att presentera sin verksamhet och sprida informationsmaterial. Vissa verksamheter har säkerställt att de haft särskilda öppettider eller mottagningstider samma dagar som elever får ta del av MVP-programmets lektioner på skolan. En del kommuner har arrangerat särskilda fortbildningar för stödpersonal för att stärka deras kompetens kring arbetet med att möta unga med erfarenheter av olika typer av våld.

Vill ni veta mer om hur ni bemöter våldsutsatta eller hur ni kan samverka med er lokala kvinno- och tjejjour? Vänd dig gärna till någon av de två riksförbunden för kvinno- och tjejjourer i Sverige; Unizon och Roks.

Stärka samma förändringsidéer

Flera kommuner har valt att arbeta strukturerat med fritidsgårdspersonal. Det har handlat om arbete kring ett mer jämställt bemötande, att utveckla gårdens rutiner eller att hitta sätt att initiera samtal med besökarna genom exempelvis filmer och workshops. Fritidsgårdarna har spridit information om stödin-satser och utgör en unik plattform där unga kan skapa film, musik, teater eller arrangera events för att förebygga våld (MÄN har skrivit ett stöddokument: *Att arbeta våldsförebyggande inom öppen ungdomsverksamhet*. Kontakta kansliet för att ta del av det).

Att öka medvetenheten och kunskapen om våld, utmana stereotypa genusnormer, och öva på att vara aktiva åskådare som agerar mot våld är något som kan appliceras många olika verksamheter. Ett exempel är de bostadsbolag som infört policyn Huskurage – som beskriver hur grannar kan agera vid misstanke om våld. Ett annat är samarbetet med stora idrottsklubbar som valt att utbilda både spelare och kansli, och som medverkat i kampanjer och insamlingsevents för att få fler att våga agera mot våld.

Glöm inte att civilsamhällets organisationer är en omfattande resurs på lokal nivå. De har ofta bred kunskap, ett stort engagemang och etablerade nätverk bland människor i kommunen. Många civilsamhällesorganisationer har även en längtan efter att samverka. Det kan vara alltifrån tjejjour-en till fotbollsklubben, Rädda Barnen eller PRO. Kanske är kyrkan, moskén eller etniska organisationer aktiva i området? Kolla också om det finns en lokal MÄN-förening i kommunen.

”

Unga har mycket egen kompetens – använd den.

STINA GRAAD, UTVECKLINGSLEDARE FÖR EN KOMMUN FRI FRÅN VÅLD, BORÅS KOMMUN.

Hur har ni har jobbat med våldsförebyggande arbete?

– Vi jobbar med att ta fram en arbetsmetod för fritidsverksamheter. Den arbetsmetoden utgår från metoden i MÅN:s utbildningsmaterial Agera tillsammans, eftersom vi vänder oss till samma målgrupp.

Är det något som har fungerat särskilt bra?

– Jag skulle vilja lyfta fram att det alltid går att hitta nånting som redan finns och utgå från det. Jag vill också lyfta att det finns väldigt mycket kompetens inom de olika målgrupperna, det är väldigt lätt att nonchalera det när det gäller ungdomar och barn. Samma sak gäller personalen och pedagogerna som leder arbetet. De har också väldigt mycket kunskap – därför är det viktigt att stötta det som redan fungerar.

Vilken är den största förändringen ni märkt av efter att ni påbörjade arbetet?

– Helt plötsligt började vi märka saker, både hos oss själva, hos våra kollegor och i verksamheterna. Väldigt tidigt uppmärksammade personalen att mycket av det som kan uppfattas som problematiskt eller våldsamt sker på en specifik plats. Då kan det vara bra att titta på hur den platsen är möblerad. I våra verksamheter har många i personalen börjat möblera om i sina lokaler för att kunna förebygga våld. Det handlar om att skapa en översyn av verksamheten och finnas tillgänglig, på så sätt kan vi motverka våld i förebyggande syfte. Vi kan säkerställa att det inte händer i lika stor utsträckning som tidigare, eller att det inte händer alls.

” När vi börjar prata om våld och kränkningar på ett strukturerat sätt i skolan, skapar vi även en möjlighet för unga med egna våldserfarenheter att våga berätta om dem. I princip samtliga kommuner kan vittna om hur samtalen i klassrummet lett till att unga efteråt söker stöd för sådant de varit med om.

Ungas delaktighet

En annan viktig del i vårt våldspreventiva arbete har varit att stärka ungas eget engagemang och delaktighet och det har även varit centralt i kommunernas satsningar. Borås Stad valde till exempel att satsa på att utveckla stadens ungdomsledarutbildningar, där de lyfte frågor om normer och hur man kan lära sig att identifiera våld och kränkningar. Unga som gått ledarskapsutbildningarna i kommunen har sedan varit med och utbildat personal, eller arrangerat egna våldsförebyggande events. Att stå upp för det man tror på och våga agera mot våld har här setts som centrala färdigheter för ledare inom projektet. Borås Stad har även valt att varje sommar anställa unga kommunutvecklare för att genomföra undersökningar, ta fram kampanjer och skapa filmer med fokus på hur man kan agera mot våld.

I Västerås Stad har flera ungdomsinitiativ startat på de skolor som arbetat med MVP. Eleverna har exempelvis ordnat egna temadagar och startat skolgrupper med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Från Gävle finns också exempel på unga som valt att skriva specialarbeten om våld eller leda workshops med yngre elever som en del av sina projektarbeten på gymnasiet.

Här kan du se några filmer som barn och unga i Borås har gjort själva, om Våld, Genus och Aktiv åskådare.

Involvera föräldrar

Att ”utveckla säkra, stabila och vårdande relationer mellan barn och deras föräldrar och vårdnadshavare” är en av Världshälsoorganisationens evidensbaserade strategier för att förebygga våld. Vår erfarenhet från arbete med föräldraskap (utbildning för jämställt föräldraskap och pappagrupsverksamheter för att

nämna två exempel) är dock att många verksamheter upplever svårigheter med att nå ut till just föräldrar. Ett flertal kommuner inom Livscykelprojektet har påbörjat ett arbete med att komplettera och utveckla befintliga föräldrastödsprogram med våldsförebyggande komponenter. I vissa kommuner genomförs även workshops med föräldrar till elever som deltar i våldsförebyggande insatser i skolan. Dessa har ibland kombinerats med utställningar av material som de unga själva producerat inom ramen för MVP. På uppdrag av Stockholm Stad tog MÄN under 2018 fram ett workshopmaterial på två träffar riktat till föräldrar (kontakta MÄN om du vill ta del av materialet).

Många kommuner har även valt att utbilda till exempel mödravård- och barnavårdscentraler i jämställt bemötande och jämställt föräldraskap. Ytterligare ett verktyg i det förebyggande arbetet har varit att starta pappagrupper som riktar sig till nyblivna fäder.

Integrerade insatser

Såväl insatser som tillvägagångssätt har sett olika ut i de olika kommunerna. Oavsett nivå, eller vilken målgrupp insatserna riktat sig mot, har de bidragit till att komplettera eller förstärka varandra. Det vi har beskrivit i den här skriften är ingen fast och färdig modell, det är ett sammanställt exempel på hur kommunerna initialt har byggt upp sitt våldsförebyggande arbete.

Nedan kan du läsa en tabell där insatserna delats in i de olika skikten av den socioekologiska modellen. Tillsammans utgör de exempel på pusselbitar i en hela kommunen-ansats och arbetet för en kommun fri från våld ur ett livscyelperspektiv.

 INDIVID	 RELATIONER	 NÄRSAMHÄLLE	 SAMHÄLLE
Killfrågor.se	MVP	Huskurage	Samtyckeslagstiftning
Tjej- och kvinnojourer	Machofabriken	Kampanjarbete i Gävle och Västerås	Nationell strategi
Barnpiloter i Västerås	Pappagrupper och Jämt föräldraskap	En vecka fri från våld lokalt	Ökad debatt om maskulinitetsnormer, våld och psykisk ohälsa
Informationsmaterial på skolor och ungdomsmottagningar	Agera tillsammans	Utbildning av ungdomsledare	#metoo och #krokaarm
Telefonlinje för förövare	Fritidsgårdar	Handlingsplan i Gävle	Informationskampanjer om kvinnofridslinjen
Kvinnofridslinjen	Föräldradiolog och workshops i Stockholm Stad	Ungdomsevent	BRÅ satsning kring näthat
Killjour och behandlingssamtal i Västerås	Föräldrastödsprogram	Filmer om åskådaringripanden	Jämställdhetsmyndighet
Alternativ till våld i Stockholm	Here4u i Västerås	Filmer för att informera om arbetet	Våldsförebyggande arbete inom Kriminalvården
Unga relationer – stödsamtal	Föräldraskapstest		
	Relationsskapande med polis, fältare m.fl.		
	Normstorm i Jönköping		
	Kortlek för att förebygga våld		

Avslutning

Våra erfarenheter visar att det inte finns ett sätt att skapa långsiktiga och hållbara förutsättningar för det våldsförebyggande arbetet, utan många! De lokala förutsättningarna skiljer sig åt runt om i landet och det är ofta dessa som styr vilken väg arbetet tar. Vårt råd är att börja där förutsättningarna är som mest gynnsamma, där det finns engagemang, intresse och resurser. Att systematisera och kvalitetssäkra arbetet är viktigt men det är också viktigt att det finns en följsamhet och flexibilitet under resans gång.

Vissa framgångsfaktorer har dock visat sig vara gemensamma för många av de kommuner vi har samarbetat med under projektets gång och i vårt tidigare våldspreventiva arbete. Det behöver finnas både uthållighet och en öppenhet för nya lärdomar allteftersom arbetet fortskrider. Det behöver finnas stödjande strukturer och möjligheten att med jämna mellanrum få en utifrån-blick på arbetet. Det underlättar om det går att träffa andra som jobbar med liknande förändringsarbete och ha möjlighet till erfarenhetsutbyte och se att det går att göra saker på olika sätt. Arbetet behöver också bedrivas inom ramen för ordinarie verksamhet för att framstegen inte ska ta slut samtidigt som projektmedlen gör det. Men framförallt så är vår samlade erfarenhet att det går! Med envishet, nyfikenhet och stöd kan vi förebygga våld.

Vill du veta mer?

Mer information hittar du på MÄN:s [hemsida](#).

- Vill du veta mer om våldsprevention?
[Läs Inget att Vänta på](#)
- Läs mer om MVP och Agera Tillsammans
- Läs mer om projektet [Livscykeln](#)

”

Vårt råd är att börja där förutsättningarna är som mest gynnsamma, där det finns engagemang, intresse och resurser. Att systematisera och kvalitetssäkra arbetet är viktigt men det är också viktigt att det finns en följsamhet och flexibilitet under resans gång.

LÄS MER OM VÅRT VÅLDSPREVENTIVA ARBETE PÅ MÄN.SE